

OŽIVLJENI SVIJET JAGODE TRUHELKE

MARINA VINAJ
Muzej Slavonije
Osijek

Tu je dakle prva postaja, taj stari grad na Dravi, na istoku zemlje domovine Hrvatske, glavni grad Slavonije, zemlje plemenite s tvrđavom, s bedemima i šančevima kojih danas više nema, čak nije od njih ništa ostalo.

I tu je počeo život.

Postao mi je rodni grad 5. veljače 1864.

(Iz Autobiografije ¹)

KNJIŽEVNI I PEDAGOŠKI RAD

Osječanka Jagoda Truhelka bila je najstarija od troje djece naprednoga hrvatskoga učitelja Antuna Vjanceslava Truhelke i Marije rođene Schön. I otac i majka bili su doseljenici u Hrvatsku, otac Čeh, a majka iz Mađarske, njemačkog podrijetla.

Prve godine školovanja provela je u donjogradskoj osnovnoj školi. Za ispit IV. razreda s njom je privatno radila učiteljica Magdalena Šrepel, koja je umnogome odredila njezin životni put. Završila je u Osijeku tri razreda realne gimnazije, kada joj 1878. umire otac, pa se s majkom i braćom (Ćirom i Dragošem) seli u Zagreb. Dolazak u Zagreb omogućio je mladoj Osječanki da u izboru životnog

poziva nastavi putem svog oca. Kako nije imala propisane godine za preporandiju, upisala se u Višu djevojačku školu, u osmi razred šk. god. 1878./79. Nakon izvrsnog završetka škole upisuje Žensku učiteljsku školu te nakon tri godine stječe diplomu o položenom ispitu zrelosti i osposobljavanju za učiteljicu u osnovnim školama. Iste godine dobiva i prvo radno mjesto u rodnom Osijeku, u gornjogradskoj Djevojačkoj školi.

Neko vrijeme boravi u Zagrebu pripremajući ispit za rad u državnim školama. S položenim ispitom Jagoda Truhelka dobiva dekret kojim je postavljena za ravnateljicu Više djevojačke škole u Gospiću.

Nakon sedam godina boravka u Gospiću dobiva poziv od tadašnjeg predstojnika za bogoslovlje i nastavu dr. Kršnjavija, kojim je imenovana za učiteljicu Liceja u Zagrebu.

U jesen 1892. stigla sam u Zagreb, usred prvih početaka snažnog uspona pomlađenog hrvatskog kulturnog života kojemu, usprkos politički omražene i zloglasne Khuenove ere, odista spada ime druge renesanse Hrvatske, na čelu s Kršnjavijem, Miletićem, Bukovcem, koji daju u tim godinama neslućeni zamah stvaralačkom životu hrvatskog glavnog grada, pa i ostale Hrvatske.

(Iz Autobiografije)

U želji za stručnim usavršavanjem Truhelka se kao jedna od prvih žena upisuje na Zagrebačko sveučilište. Dobiva odobrenje da može pohađati predavanja kao izvanredna slušateljica.

Godine 1901. prelazi u Banja Luku i preuzima dužnost direktorice Više djevojačke škole. Nakon deset godina djelo-

¹ Truhelka, Jagoda, *Autobiografija: Iz prošlih dana*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, Matica hrvatska, Zagreb, 1970., str. 52.

vanja prelazi na Žensku preparandiju u Sarajevo. To je pak razdoblje njezina intenzivnoga društvenog rada na poticanju i rješavanju problema položaja žene u društvu.

Nakon četrdeset godina službe Jagoda Truhelka podnosi zahtjev za mirovinu.

U kolovozu 1923. odlazi u mirovinu i vraća se u Zagreb. Povlači se iz javnog života i predaje se dječjoj književnosti. Izbjegava javne nastupe i priredbe, tek pokatkad progovori o ženskom pitanju i o znamenitim ženama.

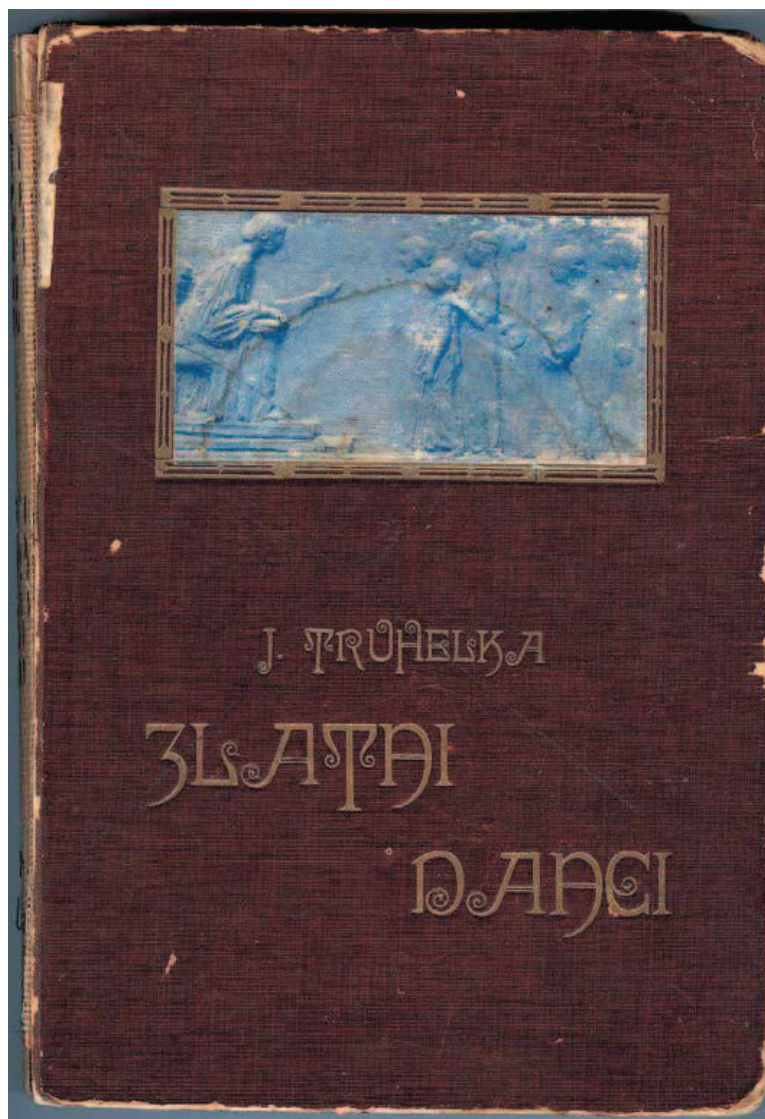
Umrla je u Zagrebu 17. prosinca 1957. godine.

IZDAVAČKA DJELATNOST

Zovu me književnicom, a da se ja u duši nikada nisam takvom pravom ni osjetila. Imala sam svoje zvanje, rođeno s diplomama i prisegama i ostalim što je s tim u vezi, ali književnikovanje, književni rad? Eto, došlo je samo od sebe, bez namjere, bez pripreme, bez ikakve ambicije...²

Prvi se put javila u "Vijencu" s pripovijetkom *Nakon deset godina*. Prvi rad namijenjen mladeži, pripovijest *U radu*

² Nav. dj., str.75.

Slika 1. Knjiga *Zlatni danci* Jagode Truhelke objavljena 1918. god.

je spas, objavila je u "Pobratimu" 1892. Suraduje u "Nadi", "Napretku", "Prosvjeti". S Marijom Jambrišak uređuje časopis "Na domaćem ognjištu", u kojemu radove objavljuje pod pseudonimom A. M. Sandučić.

Godine 1894. tiskana je prva njezina knjiga za mladež *Tugomila*.

Godine 1918. Truhelka objavljuje djelo *Zlatni danci*, koje s knjigom *Bogorodičine trešnje* (1929.) i *Dusi domaćeg ognjišta*

(1930.) čini trilogiju (na granici između romana i svojevrsnog niza pripovijedaka, kako su ocijenili kritici njezina pera). U ponovljenom i prerađenom izdanju, tiskanome 1942.-1944., trilogija je dopunjena tako da su prvotna druga i treća knjiga spojene u jednu i izdane pod naslovom *Gospine trešnje*, a napisala je novu – treću, *Crni i bijeli dani*. Trilogija, dakle, ima dva oblika. Nakon Drugoga svjetskog rata *Zlatni danci* izlaze kao prvo izdanje u biblioteci “Vjeverica” 1969. g.

Temeljeći svoj književni rad na pomalo sentimentalnim autobiografskim zapisima o prošlim vremenima, duboko protkanima moralnim uzusima i pedagoškim marom, Truhelka piše jednostavno i lako, pitko i razumljivo, te su je stoga, a i zbog čvrste veze s rodним gradom, s pravom nazivali osječkim Šenoom.

Radnju svoje najpoznatije trilogije Truhelka smješta u rodni grad, pretočivši vlastito djetinjstvo u niz sličica zlatnih osječkih dana, opisujući Osijek druge polovice 1860-ih i početka 1870-ih, s preko 15 000 stanovnika, koji sve više poprima izgled modernoga europskoga grada povezanoga s Bečom i Peštom.

Osnovnu podlogu gospodarskim i demografskim kretanjima davao mu je razvoj industrije i obrtništva te trgovinsko-prometni značaj. Vrijeme je to jačanja građanskog sloja, osnivanja brojnih prosvjetno-kulturnih, sportskih, socijalnih, zdravstvenih i humanitarnih udruga.

Uz pet osnovnih škola u gradu se osniva i mala realka, koja ubrzo prerasta u veliku, viša pučka te građanska škola.

Osječani posjećuju kazalište, aktivni su u Pjevačkom društvu Lipa, čitaju “*Esseker Lokalblatt und Landbote*”, “*Die Drau*”, posjećuju koncerte u Gradskom vrtu ili pak šeću uz Dravu.

Ali to je svijet i posve konkretne obiteljske priče u koju ulazimo preko blatne donjogradske Labudove ulice, uz glasanje pataka, hihot *snaša* koje nose robu na tržnicu prolazeći pokraj niskih prigradskih zdanja s tarabama, okruženim živopisnim *baščama*.

Slike su to Donjega grada, koji je odavno izgubio Truhelkin štih, zabilježen na samo pokojoj razglednici ili pak crtežu. Dio ostavštine obitelji Truhelka pohranjen je u Muzeju Slavonije, unutar Odjela umjetničkog obrta, Povijesnog odjela te Knjižnice.

Riječ je, nažalost, samo o fragmentima nekada zasigurno bogate knjižnice s prepoznatljivim obiteljskim *ex librisom*, obiteljskim fotografijama, pismima.

Mozaik obiteljske priče jedne od najpoznatijih Osječanki, samo djelomice sačuvan u predmetima naslijeda, u svojoj će potpunosti zaživjeti tek dodirrom književnoga i stvarnoga, pročitana i doživljena, opipljivoga i imaginarnoga. Književna šetnja Osijekom, uz prepoznatljive literarne *punktove*, završava u Muzeju Slavonije, u pismima, fotografijama, crtežima, izričaju rečenica prvog izdanja *Gospinih trešanja*.

Uloga muzeja kao primatelja i čuvatelja prošlosti mijenja se u promicatelja, oživotvoritelja neživih segmenata nekih bivših dana.

Može li se prošlost doživjeti intenzivnije, prisnije?

Iskustva mladih sugrađana, studenata Filozofskog fakulteta u Osijeku, pokazuju izuzetna spoznajna iskustva stečena upravo takvom muzealizacijom književnosti. Koliko je istine, a koliko priče, možda više nije ni važno. Spoznajno bogatiji, uz običnu sliku odrastanja, stvara se novi kontekst – istinski doživljaj prošlosti.

Slika 2. Dio ostavštine obitelji Truhelka u Muzeju Slavonije, ex-libris obiteljske knjižnice

Prošlosti koju gotovo možemo dotaknuti u trskom pokrivenim tvrđavskim kućercima, osluhnuti u zvuku orgulja crkve sv. Mihovila ili pak omnibusa, u

mirisima desetaka tvrđavskih gostionica te u sjaju časničkih odora.

A likovi verglaša, piljarica, pralja, lađara, vodeničara, drvosječa, prosjaka s njihovim pričama i sudbinama, zapisanima uz njih, poput legendi, postaju muzejski izložci trajne izložbe Osijeka s kraja šezdesetih davnoga 19. stoljeća.

Je li samo Drava ostala ista ili se to zakletom čitaču u smiraj priviđa – parobrod, velik, bijel, uz klopot vodenica, s paučinastim kotačima koji se polako okreću? Stari drveni most, parobrod-ska stanica i miris vode. Jer, ništa ne miriše kao Drava u smiraju, uz ribaricu s mrežom bremenitom ulovom.

Slike kojih više nema, no slike koje učas mogu postati stvarne. U suglasju teksta i mirisi izranjaju iz rečenica.

Nedjeljne šetnje u Novi grad, u Gradsku bašču, uz glazbu, ples, druženje, uz svečana odijela i igru, davno zaboravljene *mačke i miša*, *slijepog miša*, uz fotografa, možda osječkog atelijera Svirčević koji nudi, uz *kiss di hand*, trajnu sliku – za spomen.

Zaustavljeni trenutak u secesijskom uvezu starog albuma i Osijek se vraća svojim nedjeljnim priredbama u perivoju – na pozornici je *pleh muzika*: Čujete?

Iskoristimo tu priču, obojimo sliku prošlosti bojama i radošću blagdana. Uz miris blagdanskih kolača, iščekivanje darova, dolazak čestitara, onako kako se to nekada činilo. U vrijeme kada i blatna Labudova ulica postaje blagdanski svečana, uz pjesme, negdanje, koje su se po osječkim ulicama pjevale na Badnjak. Ma koliko sentimentalno i naivno rečenice zvučale današnjemu mladom čitatelju, one su djetinje prepoznatljive u sadržajnom smislu, ali su dragocjene kao slike prošlosti, odaju čvrstu i prisnu vezu spisateljice i rodnoga grada.

Poput libreta, Truhelkina je memoarsko-dnevnička proza oda djetinjstvu, ali i oda gradu, koja glazbom uspomena i slika-razglednica i starih fotografija zvuči tako prisno, tako toplo, *essekerski* prepoznatljivo.

LITERATURA I IZVORI

- Crnković, Milan, *Truhelkini "Zlatni danci"*, Umjetnost i dijete, 6, Zagreb, 1970.
- Findrik, Marina, *Zlatni danci Truhelkina djetinjstva*, diplomski rad, Filozofski fakultet, Zagreb, 1987.
- Jindra, Ranka, *Jagoda Truhelka*, Školske novine, Zagreb, 1978.
- Kerže-Živaković, Zlata, *S tradicionalnih na nove putove: Trgovina, obrt, industrija i bankarske ustanove grada Osijeka na prijelazu stoljeća*, Hrvatski institut za povijest, Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, Društvo za hrvatsku povjesnicu, Osijek, 1999.
- Matutinović, Ljerka, *Dječji svijet Jagode Truhelke*, Revija, 2, Osijek, 1970.
- Truhelka, Jagoda, *Bogorodičine trešnje*, Matica hrvatska, Zagreb, 1929.
- Truhelka, Jagoda, *Dusi domaćeg ognjišta*, Matica hrvatska, Zagreb, 1930.
- Truhelka, Jagoda, *Zlatni danci*, Mladost, Zagreb, 1969.
- Vodopija, Irena, *Osijek kao mjesto radnje u djelu Jagode Truhelke*, Zlatni danci - prinos Osijeka

dječjoj književnosti, zbornik radova znanstvenog skupa, Pedagoški fakultet, Osijek, 2000.

– Zalar, Ivo, *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1983.

THE WORLD OF JAGODA TRUHELKA BROUGHT TO LIFE

In her literary work aimed particularly at the very young, the authoress Jagoda Truhelka painted a picture of Osijek from the end of the 19th and the beginning of the 20th century. Rich literary holdings, as well as a part of her private, family heritage is kept at the Museum of Slavonia. The possibility of getting to know and recognise literary elements in exhibits and exhibition elements in literature is an idea that will, hopefully, be realised one day at the Museum of Slavonia with the cooperation of the Department of Literature of the College of Liberal Arts in Osijek.

This multimedia project is aimed at presenting individual segments of Osijek's past as described in Jagoda Truhelka's works (photographs of Osijek from the end of the 19th century, artistic and other objects from the turn of the century, newspapers and books, posters of theatre productions and artistic events...), all interwoven with segments of the authoress' real life - manuscripts, photographs... Through this project the Museum holdings would bring life to literature and lead to new knowledge about Osijek's rich past.